

Nr 37.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 40 i första kammaren av fru *Alm* och fru *Sjöström-Bengtsson* och nr 76 i andra kammaren av fru *Eken-dahl* och fru *Johansson*. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning.

I motionerna ha anförts åtskilliga omständigheter, som enligt motionärernas mening motiverade, att äktenskapslagstiftningen snarast gjordes till föremål för en granskning i syfte att bringa den i bättre överensstämmelse med den levande rättsuppfattningen hos folket. Motionärerna göra sålunda gällande, att en vidsträckt opinion numera reagerade mot lagens bestämmelser att en svensk kvinna, när hon gifte sig, kunde förlora både sitt namn och sitt medborgarskap. En revision av dessa bestämmelser vore därför av behovet påkallad. Motionärerna framhålla vidare, att i den gällande äktenskapslagstiftningen förekomme obehöriga inskränkningar i parternas självbestämmanderätt. Som exempel härpå anföres, att gift kvinna icke finge vara förmyndare för sina barn i äktenskapet. Motionärerna anse också, att bestämmelserna om hemskillnad och äktenskapsskillnad lade ett i vissa fall oberättigat tvång på individerna. Ehuru äktenskapet ingåtts som en fullt frivillig överenskommelse, kunde det hållas samman med tvång, i det att en domstol kunde vägra en make skilsmässa, om den andra maken icke ville gå med härpå, för såvitt det skäligen kunde fordras att han fortsatte sammanlevnaden. Man frågar sig dock, uttala motionärerna, om en utomstående någonsin kan bedöma, om något sådant »skäligen» kan fordras. Fordringarna på bevisning i äktenskapsmål vore, enligt motionärernas mening, icke sällan sådana, att de kunde betecknas som barbariska, och de vore ägnade att skärpa motsättningarna vid skilsmässa, vilket ginge ut icke minst över barnen. Överhuvud taget behövde flera av de kategoriska bestämmelserna om upplösning av äktenskap göras smidigare, så att bestämmelsernas avfattning mera uppfordrade till en human handläggning av äktenskapsmål än till den snäva bokstavstolkning som nu ofta förekomme. Beträffande medlingen kunde det ifrågasättas, om man icke

skulle förbättra utsikterna till en försoning efter hemskillnadsåret genom att inlägga en obligatorisk medling efter detta. Motionärerna framhålla slutligen, att en del av de bestämmelser, som reglerade de ekonomiska intressena inom äktenskapet och vid dess upplösning — t. ex. frånskild makas rätt till familjepension — skulle behöva en översyn.

Beträffande de skäl motionärerna i övrigt anfört till stöd för sin hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har inhämtat *yttrande* över motionerna från ärkebiskopen, föreningen Sveriges häradshövdingar, Sveriges advokatsamfund, Fredrika-Bremer-förbundet och Yrkeskvinnors samarbetsförbund. I samtliga yttranden utom det som avgivits av föreningen Sveriges häradshövdingar har tillstyrkts bifall till motionerna.

Den följande framställningen anknyter först till frågan om en allmän översyn av äktenskapslagstiftningen samt därefter till de av motionärerna särskilt påtalade bristerna. Härvid lämnas i varje särskilt fall redogörelse för de över motionerna avgivna yttrandena.

Ärkebiskopen anför:

Det synes mig önskvärt att lagstiftningen i vissa punkter bringas till bättre överensstämmelse med nu rådande förhållanden och rättsuppfattning. Det ligger mig emellertid mycket om hjärtat att starkt framhålla att en dylik allmän översyn måtte företagas i sådan anda, att synen på äktenskapets moraliskt förpliktande karaktär och betydelsen av äktenskapets helgd såsom för samhället av grundläggande betydelse ej måtte försvagas.

I det av styrelsen för *advokatsamfundet* avgivna yttrandet framhålles, att styrelsen visserligen icke i alla avseenden kunde biträda den uppfattning, som kommit till uttryck i motionerna, ehuru styrelsen funne de däri anförda skälen i viss utsträckning bärande. Då gällande äktenskapslagstiftning därjämte i vissa andra hänseenden syntes vara i behov av översyn, tillstyrkte samfundet den föreslagna utredningen.

Fredrika-Bremer-förbundet har anfört, att samtliga de frågor, som upptagits i motionerna, borde bliva föremål för översyn i lämpligt sammanhang och att en revision av giftermålsbalken vore särskilt av behovet påkallad.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund har givit uttryck för en liknande uppfattning.

Häradshövdingeföreningen har i sitt yttrande inledningsvis påpekat, att motionärerna med äktenskapslagstiftningen avsåge ej blott vad man i allmänhet innefattade under detta begrepp eller de i giftermålsbalken intagna rättsreglerna utan även andra i skilda lagar och författningar förekommande bestämmelser som ägde tillämpning å rättsförhållanden härledda ur äktenskap, och att det således vore ett omfattande lagstiftningsområde som den av motionärerna begärda översynen skulle avse. Härefter anför föreningen följande.

Lämpligheten av att nu företaga ett så vidlyftigt lagstiftningsarbete kan

säkerligen av flera skäl ifrågasättas. Redan nu föreligga på grund av skrivelser från riksdagen eller av annan orsak stora och viktiga lagstiftningsfrågor som vänta på utredning eller Kungl. Maj:ts avgörande. Inom den närmaste tiden komma redan antagna viktiga lagar att träda i kraft, och hos lagrådet föreligga till behandling andra omfattande lagförslag. Det kan icke undvikas att såväl lagstiftning som rättstillämpning bliva lidande av en alltför omfattande samtidig lagstiftning. För dem på vilka tillämpningen ankommer blir det så gott som ogörligt att tillägna sig lagarnas innehåll och att med säkerhet tillämpa dem. Då härtill kommer att äktenskapslagstiftningen tillhör de områden som äro föremål för gemensam nordisk lagstiftning och därför endast i trängande fall bör upptagas till särskild behandling i vårt land, anser föreningen uppenbart att motionärernas hemställan icke bör bifallas under andra förutsättningar än att den översyn varom de hemställa är både sakligt väl motiverad och av särskilt brådskande natur. Ingendera av dessa förutsättningar synes dock vara för handen.

Efter att därefter ha behandlat de olika frågor, beträffande vilka motionärerna ansett reformbehovet vara starkast, har föreningen framhållit, att i den mån sakliga skäl skulle anses påkalla ändring i något av dessa hänseenden, densamma i varje fall torde kunna fristående genomföras, utan att därför »äktenskapslagstiftningen» i dess helhet behövde överses.

Frågan om en allmän översyn av giftermålsbalken berördes i viss mån vid 1946 års riksdag. Vid riksdagen framlades nämligen en proposition (nr 335) med förslag till bland annat sådana ändringar i giftermålsbalken, som för- anleddes av nya rättegångsbalken, och i anledning av denna proposition väcktes två likalydande motioner, I: 376 och II: 571, i vilka gjordes gällande att åtskilliga brister funnes i äktenskapslagstiftningen. Dessa brister vore enligt motionärernas mening av den beskaffenhet att en allmän översyn av giftermålsbalken vore påkallad. Något yrkande härom framställdes dock icke i motionerna. Propositionen och motionerna behandlades av första lagutskottet, som i sitt utlåtande (nr 62) beträffande frågan om en översyn av giftermålsbalken anförde, att utskottet icke funne sådana skäl anförda, att det funnes anledning att i det då förevarande sammanhanget ingå på en prövning av ett så vittomfattande spørsmål, vilket låge helt utanför propositionens syfte. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Beträffande de punkter inom äktenskapslagstiftningen, där enligt motionärernas mening reformbehovet är mest framträdande, kan följande anföras.

Frågan om gift kvinnas släktnamn behandlades vid 1942 och 1943 års riksdagar. I anledning av en vid 1942 års riksdag väckt motion hemställde första lagutskottet i utlåtande (nr 23) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om rätt för hustru att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottets hemställan avslogs, i första kammaren med 52 röster mot 45 och i andra kammaren med 82 röster mot 64.

Frågan återkom vid 1943 års riksdag, därvid utskottet i utlåtande (nr 9) avstyrkte bifall till ett motionsvis framställt yrkande om utredning av frågan. Vid utskottets utlåtande fanns fogad en av sju ledamöter avgiven reservation, vari yrkades att riksdagen måtte fatta beslut i enlighet med utskottets föregående år gjorda hemställan.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, i första kammaren med 69 röster mot 29, medan i andra kammaren beslutet fattades efter uppresning.

Beträffande förevarande spörsmål anser varken *ärkebiskopen* eller *häradshövdingeföreningen* någon ändring av gällande lag vara påkallad. *Fredrika-Bremer-förbundet* och *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* betona däremot särskilt behovet av en ändring på denna punkt. Sistnämnda förbund har i denna del åberopat en av förbundet i skrivelse den 3 november 1945 till chefen för justitiedepartementet gjord framställning om revision av bestämmelserna om gift kvinnas släktnamn.

Denna framställning har icke föranlett någon åtgärd.

Frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning har i annat sammanhang varit föremål för behandling vid innevarande riksdag (motion I: 68, konstitutionsutskottets utlåtande nr 5), och riksdagen har i skrivelse (nr 90) hos Kungl. Maj:t anhållit om en allsidig och förut-sättningslös utredning av frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Den i motionerna berörda frågan om gift kvinnas rätt att vara förmyndare för egna barn i äktenskap har behandlats i det av ärvdabalkssakkunniga den 29 juni 1946 avgivna betänkandet med förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49 s. 102—105). *Ärkebiskopen* har i det till utskottet avgivna yttrandet beträffande förevarande spörsmål förklarat sig anse fullgoda skäl föreligga för en lagändring i motionernas syfte. *Fredrika-Bremer-förbundet* och *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* ha i denna del åberopat ett av förbunden till Kungl. Maj:t gemensamt avgivet remissytt-rande över nämnda betänkande.

Beträffande frågan om en revision av bestämmelserna om hemskillnad och äktenskapsskillnad må erinras, att 1941 års kyrkomöte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådana tillägg och ändringar i gällande lagstiftning, särskilt med hänsyn till medlingsförfarandet och hemskillnads-institutet, som kunde vara ägnade att förebygga otillräckligt motiverade skilsmässor och stärka äktenskapets ställning i folkmedvetandet, detta såsom förutsättning för bibehållande av de nuvarande bestämmelserna för

den kyrkliga vigseln, samt framlägga de förslag som av en sådan utredning kunde föranledas.

Skrivelsen har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid 1943 års riksdag framställdes genom en interpellation till chefen för justitiedepartementet en förfrågan, huruvida han ämnade igångsätta en utredning rörande hemskillnads- och äktenskapsskillnadsinstituterna (AK prot. nr 10, s. 122). T. f. departementschefen, statsrådet Bergquist, förklarade i sitt svar (AK prot. nr 17, s. 6), att han icke funne skäl att låta verkställa en sådan utredning.

Ärkebiskopen anser sig icke kunna dela motionärernas uppfattning beträffande domstols rätt att pröva om det skäligen kan fordras att makarna fortsätta sammanlevnaden samt anför härom vidare:

Visserligen ingås äktenskap som »en fullt frivillig överenskommelse», men samhället får anses hava både rätt och plikt att vaka över att dessa »överenskommelser» bliva bestående, eftersom samhället omöjligen kan vara likgiltigt för hållfastheten hos ett av dess viktigaste fundament.

Häradshövdingeföreningen yttrar:

Vad motionärerna anfört om de segslitna rättegångarna och det barbariska bevisningskravet i skillnadsmålen är delvis grundat på bristande kännedom om rättstillämpningen. Det är nämligen ytterst sällan som av den ena maken gjord ansökan om äktenskapets upplösning av andra maken bestrides. Vad däremot ganska ofta förekommer är att mellan makar tvistats om vem av dem som skall ha vårdnaden om barnen, och det är i dessa rättegångar som den vidlyftiga bevisningen förekommer. Detta torde dock vara oundvikligt för att rätten skall få full klarhet om vem som med hänsyn till barnens bästa är lämpligast till vårdnaden.

Fredrika-Bremer-förbundet anför:

Även om man icke vill gå så långt som motionärerna och anser att bevisning om söndring icke skall fordras vid hemskillnad enligt 11 kap. 2 § andra stycket, synes det böra tagas under övervägande att underlätta skilsmässor enligt 11 kap. 4 § på grund av treårig särlevnad. Nuvarande regler medföra ofta svårigheter att prestera bevisning om söndring vid tiden för sammanlevnadens hävande, och dessa svårigheter ökas i regel ju längre särlevnaden varat, vilket måste anses otillfredsställande.

I fråga om medlingen yttrar ärkebiskopen:

Beträffande medlingsinstitutet synes mig en översyn av bestämmelserna härför vara motiverad. Det torde icke kunna förnekas att medlingsinstitutet tyvärr i rätt avsevärd utsträckning av olika anledningar blivit en tom formalitet och förlorat sin betydelse som en hjälp för makar att komma till rätta med varandra. Tanken om ett medlingsförfarande jämväl efter hemskillnadsårets utgång synes mig vara mycket beaktansvärd. Dock vill jag för min del avråda från införande av en sådan efter hemskillnadsårets följande medling såsom obligatorisk. Man torde få räkna med att en obligatorisk medling vid denna tidpunkt skulle kunna leda till icke önskvärda konsekvenser, som i en del fall skulle kunna verka — för att citera motionärernas uttryck i annat sammanhang — »barbariska».

Häradshövdingeföreningen anför:

Föreningen kan ej heller dela motionärernas uppfattning om medlingens betydelse. Erfarenheten har enligt föreningens mening visat, att medlingen som villkor för hemskillnad är ett system som för de flesta fall saknar betydelse. Det tillkom som ett led i skillnadsförfarandet för att tillfredsställa dem, som ställde sig avvisande till de nya lagreglerna om skillnad, vilka väsentligt underlättade erhållande av äktenskapskillnad. Sedan dessa lagregler numera helt godkänts av rättsuppfattningen, torde, därest ändring skall vidtagas i gällande bestämmelser om medling i äktenskapsmål, ändringen i allt fall icke böra gå i den riktningen att medlingsinstitutet ytterligare utbygges. Snarare synes befogat att undersöka, huruvida icke skäl finnes att för flertalet hemskillnadsfall avskaffa den obligatoriska medlingen. Några mera avsevärda olägenheter av vad som i detta hänseende gäller torde dock knappast kunna påvisas, och frågan om medlingens vara eller icke vara lärer icke utgöra något aktuellt spörsmål.

Frågan om fränskild makes rätt till familjepension har — efter det att 1944 års riksdag gjort framställning därom (Skrivelse nr 211) — utretts av statskontoret. Över den av statskontoret verkställda utredningen ha inhämtats yttranden av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. Ärendet är härefter beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet.

I motionerna har hemställts om en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning. Härmed synas motionärerna avse icke blott själva giftermålsbalken utan även andra i skilda lagar och författningar förekommande bestämmelser, som äga tillämpning å rättsförhållanden härledda ur äktenskap. Som motivering till sin hemställan ha motionärerna pekat på åtskilliga förhållanden, där enligt deras mening lagstiftningen skulle stämma dåligt överens med rådande rättsuppfattning. I anledning härav vill utskottet framhålla, att även om det måhända på enstaka punkter inom det vittomfattande lagstiftningsområde som åsyftas i motionerna kan föreligga behov av lagändringar, det åtminstone för närvarande icke finnes tillräcklig anledning att igångsätta en allmän översyn av lagstiftningen. En sådan översyn skulle för övrigt kräva ett synnerligen vidlyftigt utredningsarbete, och översynen skulle även komma att avse lagar som i annat sammanhang äro föremål för omarbetning. Det bör vidare uppmärksammas att giftermålsbalken tillkommit efter samarbete mellan de nordiska länderna och att på grund härav en allmän översyn av denna lagstiftning i vart land icke bör företagas utan att sådant samarbete ånyo inledes. Med hänsyn till det för samhället så betydelsefulla lagstiftningsområde, varom här är fråga, anser sig utskottet emellertid kunna räkna med att Kungl. Maj:t med särskild uppmärksamhet följer utvecklingen och vid lämplig tidpunkt tager initiativ till de lagändringar, som må finnas erforderliga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 40 och II: 76, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 maj 1947.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Westman, Ekströmer, Olofsson och Löthner, fru Sjöström-Bengtsson, herrar William Ohlsson, Lindgren och Annér;*

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindqvist, Gezelius och Hedlund i Östersund, fru Gustafson*, herrar Landgren, Ljungqvist* och Svensson i Stenkyrka.*

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

RESERVATION

av fru *Sjöström-Bengtsson.*

Emil Kihlströms Tryckeri A.-B. Stockholm 1947
30190
